

Dymek, Benon

Marian Seweryn Baryła (1899-1970)

Rocznik Mazowiecki 5, 447-454

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BENON DYMEK

MARIAN SEWERYN BARYŁA

(1899—1970)

In memory of Marian Seweryn Baryła (1899—1970)

Marian S. Baryła, działacz rewolucyjnego ruchu robotniczego, znany był wśród współtowarzyszy pod pseudonimem „Pietrek”, a także „Tadek”, „Zygmunt”, „Józik”, w okresie okupacji zaś jako „Bartek”. Ten ostatni pseudonim przyłgnał do niego na całe życie. W okresie okupacji posługiwał się ausweisem wydanym na nazwisko Jan Niewiadomski.

Działalnością polityczną szczególnie mocno związany był Baryła z Warszawą i Mazowszem, ale działał także w innych rejonach Polski, m. in. w Kieleckim i na Śląsku. Życie nie oszczędziło go, ale zawsze postępował jak polski komunista, głęboko wierzył w ideę równości społecznej i w zespolenie aspiracji narodu polskiego z socjalizmem.

Nie przypadkiem w referacie I sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka na VI Zjeździe wśród wybitnych działaczy PPR wymienione jest również nazwisko M. S. Baryły.

M. S. Baryła urodził się 1 sierpnia 1899 r. w Warszawie w rodzinie robotniczej. Ojciec jego, Jan, był robotnikiem warszawskim, matka — Franciszka z domu Zachowska (ur. 1862) — zajmowała się domem. Rodzina Baryłów była związana z ruchem robotniczym. Starszy brat Mariana — Józef — należał do SDKPiL i za działalność rewolucyjną był więziony przez carat¹.

Do wybuchu I wojny światowej M. S. Baryła uczył się, następnie pra-

---

¹ Życiorys M. Baryły i ankiety personalne, Archiwum Warszawskiego Komitetu Wojewódzkiego PZPR,teczka osobowa 14 M. Baryły; oraz teczka osobowa M. Baryły w Centralnym Archiwum KC PZPR, sygn. 319, która zawiera jego ankiety, wspomnienia i listy. Niektóre dane biograficzne autor czerpał z rozmów z M. S. Baryłą.

cował zawodowo i uczył się. Wiedzę zdobywał w drodze samouctwa. Od lata 1914 do lata 1915 r. pracował przy budowie umocnień rosyjskich w rejonie Osowca. W 1915 r. wraz z żołnierzami rosyjskimi dostał się do niewoli i przebywał w obozie jenieckim w Niemczech do połowy 1918 r. Z obozu uciekł we wrześniu 1918 r. i przybył do Warszawy, gdzie brał udział w rozbijaniu Niemców w pamiętnym dniu 11 listopada 1918 r.

Gdy powstała KPRP (od 1925 r. KPP), wkrótce stał się jej członkiem. W 1919 r. został powołany do wojska, ale aresztowano go za działalność komunistyczną. Więziony był do 1921 r. w Grodnie i na Pawiaku.

Po zwolnieniu z więzienia rozpoczął w Warszawie pracę w fabryce „Pocisk”, ucząc się jednocześnie zawodu metalowca. W fabryce zorganizował wraz z innymi robotnikami komórkę partyjną i komórkę KZMP. Następnie został członkiem KD KPRP na Pradze oraz Komitetu Warszawskiego KZMP. W „Pocisku” robotnicy wybrali go na delegata związkowego. W czasie wyborów sejmowych jesienią 1922 r. agitował za listą komunistyczną pn. Związek Proletariatu Miast i Wsi. Gdy wybuchło w 1923 r. powstanie krakowskie, Baryła organizuje w „Pocisku” strajk na rzecz solidarności i poparcia dla powstańców.

Za tę działalność oraz za przynależność do KPP został 20 kwietnia 1925 r. aresztowany i 12 stycznia 1926 r. skazany z art. 102 Kodeksu karnego na 4 lata ciężkiego więzienia². Wyrok odbywał na Pawiaku i w więzieniu na Mokotowie. W wyniku amnestii z lipca 1928 r. zmniejszono mu karę o 1/3. Mury więzienne opuścił 12 grudnia 1928 r., ponownie podejmując przerwana aresztowaniem działalność. Został sekretarzem KD KPP Praga, a jednocześnie członkiem egzekutywy Komitetu Warszawskiego KPP. Prowadził intensywną działalność polityczno-organizatorską. Brał m. in. udział w organizowaniu strajków, w tym znanego strajku warszawskich tramwajarzy w czerwcu 1930 r.

Następnie partia powierza mu szereg odpowiedzialnych stanowisk w okręgach. Poświęcił się wówczas całkowicie pracy nielegalnej. Od końca 1930 r. do końca 1931 r. był sekretarzem Komitetu Okręgowego Piotrków—Radom—Częstochowa. 9 maja 1931 r. został skazany przez Sąd Okręgowy w Sosnowcu na 4 miesiące więzienia z zawieszeniem na dwa lata³. 15 czerwca 1931 r. został zatrzymany pod zarzutem kolportażu odezw komunistycznych, ale w następnym dniu został zwolniony⁴.

W 1932 r. powrócił do Warszawy, gdzie działał w KPP. Na konferencji warszawskiej, obradującej ze względów konspiracyjnych w Gliwicach,

² Teczka więzienna M. Baryły, Centralne Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, t. 82. Odpis w tecz. osob. M. Baryły w CA KC PZPR, sygn. 319.

³ Teczka więzienna M. Baryły, CA MSW, t. 246, s. 38.

⁴ Sąd Okręgowy w Warszawie, CA MSW, t. 4, s. 159. Pismo Urzędu Śledczego do sędziego Okręgu Śledczego z 9 X 1936 r.

Ryc. 1. Marian Seweryn Baryła

został wybrany delegatem na VI Zjazd KPP, który odbył się w 1932 r. w Mohylewie (ZSRR).

Po powrocie do kraju zostaje skierowany na Śląsk, gdzie jest członkiem Komitetu Obwodowego Śląskiego i sekretarzem okręgów Kraków, Śląsk i Zagłębie.

W 1934 r. powraca znowu do Warszawy i zostaje sekretarzem Okręgu Warszawa-Podmiejska, działając zarówno na prawym, jak i na lewym brzegu woj. warszawskiego, a także w Warszawie. W dniu 18 lutego 1934 r. na posiedzeniu KD KPP Praga wygłosił referat o sytuacji politycznej w Austrii⁵.

Gdy KPP rzuciła hasło frontu narodowego, w imieniu partii prowadził w tej sprawie pertraktacje z przedstawicielami CKW PPS w 1934 i 1935 r. W 1934 r. działał w egzekutywie Komitetu Warszawskiego KPP, skąd został wybrany delegatem na VII Kongres Międzynarodówki Komunistycznej, który odbył się w 1935 r. w Moskwie.

Po powrocie do kraju został sekretarzem Okręgu Łódź-Podmiejska i członkiem Komitetu Obwodowego w Łodzi. W 1936 r. ponownie pracuje w okręgach Warszawa-Lewa i Prawa Podmiejska (w 1935 r. Okręg Podmiejski podzielono na dwa okręgi).

⁵ Komisarjat Rządu m. st. Warszawy, CA MSW, t. 6, s. 19.

W październiku 1936 r. został osadzony w Berezie Kartuskiej, gdzie przebywał 9 miesięcy, zachowując postawę godną komunisty. Po wyjściu z Berezki działał na terenie Warszawy w KPP aż do jej rozwiązania. Gdy nie stało już partii, poświęcił się pracy związkowej w klasowym Związku Zawodowym Robotników Budowlanych. W działalności związkowej wobec zagrożenia hitlerowskiego wysunął hasło utworzenia rządu jedności narodu ze skrajną lewicą włącznie, a następnie domagał się uzbrojenia robotników⁶.

We wrześniu 1939 r. brał udział w obronie stolicy, organizował ochotnicze bataliony robotnicze, uczestniczył w obronie Bielan i Łomianek, był dowódcą jednej z kompanii batalionów robotniczych.

W październiku 1939 r. udał się na teren Związku Radzieckiego. Przebywał w Białymstoku, gdzie w 1941 r. został przyjęty do WKP(b) z zaliczeniem stażu od 1923 r.

Po napaści Niemiec hitlerowskich na Związek Radziecki znalazł się w Mińsku, skąd po pewnym czasie wrócił do kraju. W Warszawie nawiązał kontakty z wieloma byłymi działaczami KPP.

W pierwszych dniach stycznia 1942 r. zetknął się z Pawłem Finderem, następnie z Marcelim Nowotką i innymi działaczami. Został członkiem PPR i żołnierzem GL. Położył duże zasługi w zorganizowaniu okręgów Warszawa-Lewa i Warszawa-Prawa Podmiejska. Osobiście założył organizacje PPR i GL w wielu miejscowościach na Mazowszu⁷. Był pełnomocnikiem KC PPR na Okręg Warszawa-Lewa Podmiejska i pełnił obowiązki dowódcy GL.

M. Baryła w końcu czerwca 1942 r. wyruszył do lasu z trzecim z kolei oddziałem partyzanckim GL. Załóżkiem jego była 5-osobowa grupa gwardzistów z Warszawy, następnie przyłączyła się doń grupa synów chłopskich z Grójeckiego. Oddziałem tym dowodził do lipca 1942 r., później obowiązki dowódcy przejął na krótko Franciszek Ciastek „Franek”, „Owi-jacz”, a po nim Józef Rogulski „Wilk”⁸.

W 1942 r. M. S. Baryła brał udział w rozmowach z AK w sprawie przeprowadzenia wspólnych akcji. Jak sam podaje, miał uczestniczyć w słynnej akcji kolejowej AK „Wieniec” w październiku 1942 r.⁹

Jako sekretarz PPR Okręgu Warszawa-Praga Podmiejska od listopada 1942 r. do września 1943 r. położył duże zasługi w umocnieniu PPR i GL. Zorganizował zbrojownię w Drewnicy z przejętego w czerwcu 1943 r. rzutu w okolicach Kamieńczyka nad Bugiem. W Drewnicy urządzono

⁶ Zyciorys M. Baryły, AWKW.

⁷ Zob. Warszawa-Lewa Podmiejska. Z walk PPR, GL, AL, Warszawa 1971, s. 20, 25, 48, 60, 68 i in.

⁸ Tamże, s. 68—69, 247—248.

⁹ Zyciorys M. Baryły, AWKW.

laboratorium zbrojeniowe, które zaopatrywało GL w wielu rejonach kraju w ładunki wybuchowe.

W czwartą rocznicę upadku Warszawy GL Okręgu Warszawa-Podmiejska z inicjatywy Baryły zaatakowała za pomocą tych ładunków linie kolejowe węzła warszawskiego. 27 i 28 września 1943 r. gwardziści wysadzili szyny pod Chotomowem, pociąg w pobliżu Elsnerowa oraz dwa transporty kolejowe w pobliżu Choszczówki i dokonali innych akcji¹⁰.

W okresie styczeń—marzec 1943 r. z ramienia KC Baryła brał udział w rozmowach z działaczami RPPS.

W grudniu 1943 r. przeszedł na tereny Mazowsza płockiego, włączone przemocą do Rzeszy Niemieckiej jako tzw. rejencja ciechanowska. Przebywając tam do stycznia 1944 r., przyczynił się do wzmożenia działalności PPR i walki GL. W lutym i na początku marca 1944 r. przebywał w Łodzi. Jeszcze w marcu został skierowany w Kieleckie jako przedstawiciel KC PPR i sekretarz Obwodu Radomsko-Kieleckiego. Funkcje te przejął po śmierci Bolesława Skowrońskiego „Wojtka”. Brał udział w organizowaniu 1 Brygady AL im. Ziemi Kieleckiej w lipcu 1944 r., która rozrosła się do 800 żołnierzy. Uczestniczył w powołaniu Kieleckiej Wojewódzkiej Rady Narodowej 23 lipca 1944 r., której został członkiem. Nawiązał także kontakty z wielu działaczami BCh (m. in. J. Maślanką).

Będąc w Kieleckiem, nawiązał kontakt z działaczami śląskimi i przygotowywał oddział AL, który miał wyruszyć na Śląsk, ale projekt ten nie został zrealizowany. Pod koniec lipca 1944 r. M. S. Baryła został wezwany do Warszawy. Powierzono mu wraz z Aleksandrem Kowalskim „Olkiem” kierownictwo PPR i AL na terenach okupowanego kraju, gdyż wielu działaczy z kierownictwa centralnego PPR i AL udało się do wyzwolonego Lublina. W lipcu 1944 został członkiem Sztabu Głównego GL i AL w stopniu oficerskim.

Franciszek Józwiak podaje, że w posiedzeniu Sekretariatu KC PPR 26 lipca obok W. Gomułki, B. Bieruta, A. Kowalskiego i autora wspomnień (Franciszka J ó ź w i a k a) uczestniczył też M. S. Baryła¹¹.

Wybuch powstania warszawskiego zastał go w Warszawie. Organizował oddziały AL i walczył na Woli, Starówce i Żoliborzu. Bronił barykad na ul. Karolkowej, Wroniej i Chłodnej, później na Starówce przy ul. Mostowej¹².

M. S. Baryła w czasie powstania był sekretarzem organizacji partyj-

¹⁰ Materiały Kroniki GL—AL przechowywane w Referacie Historii Partii WKW PZPR.

¹¹ F. J ó ź w i a k, W Sekretariacie KC PPR — w Sztabie GL i AL, w: Czas wielkiej próby, Warszawa 1969, s. 607.

¹² Wspomnienie M. S. Baryły o udziale w powstaniu warszawskim, CA KC PZPR, sygn. 319.

nej na Starówce¹³. Brał udział we wszystkich ważniejszych naradach i decyzjach. Był gorącym rzecznikiem poglądu, że powstanie przybrało charakter ludowy, że PPR winna je wesprzeć także walką czynną.

Gdy powstanie już dogasało, grupa działaczy PPR i oficerów AL pod dowództwem M. S. Baryły wydosłała się z Warszawy i przedostała się do Puszczy Kampinoskiej. W grupie tej znajdowali się m.in. Andrzej Adryan, Władysław Dworakowski, Teodor Kufel, Kazimierz Przybył-Stalski i inni¹⁴. M. S. Baryła zabrał ze sobą z Warszawy syna Piotra, który przebywał w oddziałach AL aż do wyzwolenia. Z Puszczy Kampinoskiej Baryła przedostał się do powiatu płońskiego. W ten sposób po raz drugi znalazł się w Okręgu Płockim, tym razem w sposób nie zamierzony.

Jako członek KC PPR wraz z pełnomocnikiem KC Jadwigą Ludwińską położył duże zasługi w organizowaniu PPR i AL oraz konspiracyjnych rad narodowych na północnym Mazowszu. M.in. za pośrednictwem radiostacji radzieckiego oddziału zwiadowczego mjra Władimira Bojarincewa nawiązał łączność z PKWN w Lublinie* i otrzymał zrzućty broni.

Po wyzwoleniu włączył się w organizowanie władzy ludowej na Mazowszu płockim, m.in. organizował komitety powiatowe i miejskie PPR.

Na początku lutego 1945 r. został wezwany na posiedzenie KC PPR do Warszawy i wkrótce został I sekretarzem KW PPR w Katowicach¹⁵. Na Śląsku tworzył ludowy aparat władzy, organizował PPR, przeprowadzał referendum. W 1945 r. został mianowany podpułkownikiem rezerwy. Przez cały czas istnienia KRN był jej członkiem, a w latach 1947—1952 był posłem.

W połowie 1946 r. został I sekretarzem KW PPR w Rzeszowie. W Rzeszowskiem przeprowadzał m.in. wybory w styczniu 1947 r. Po wyborach zostaje skierowany do pracy w Łodzi jako sekretarz Komitetu Łódzkiego PPR.

W 1948 r. zostaje skierowany na stanowisko zastępcy kierownika Wydziału Organizacyjnego KC PPR.

Na sierpniowo-wrześniowym plenum w 1948 r. wystąpił przeciwko oskarżeniu W. Gomułki i innych działaczy o prawicowo-nacjonalistyczne odchylenie.

Wkrótce został usunięty z pracy w KC PPR i skierowany do związków zawodowych. W latach 1948—1952 był członkiem CRZZ. W latach 1949—1952 sprawował funkcję przewodniczącego Zarządu Głównego Związku

¹³ Zob. P. Wojaś, Pod gruzami domu na Freta, w: Czas wielkiej próby, Warszawa 1969, s. 249.

¹⁴ Zob. M. Baryła, Obwód Warszawski PPR i GL—AL, w: Warszawa-Lewa Podmiejska 1942—1945. Z walk PPR GL—AL, Warszawa 1971, s. 308—309.

¹⁵ Tamże, s. 310.

Zawodowego Pracowników Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych. Działał także w Międzynarodowym Zrzeszeniu Pracowników Budowlanych ŚFZZ.

Następnie został usunięty z pracy związkowej oraz wydalony z partii. Członkostwo partii przywrócono mu w 1956 r.

Po uniemożliwieniu mu działalności politycznej pracował w Zjednoczeniu Sprzętu Medycznego.

Po 1956 r. był długoletnim dyrektorem Fabryki Narzędzi Chirurgicznych i Dentystycznych w Milanówku.

W 1968 r. przeszedł na emeryturę. Obok zainteresowań politycznych dużo czasu poświęcał pisaniu niektórych wątków historii ruchu robotniczego. Zamierzał wydać wspomnienia. Żywo reagował na wszystkie wydarzenia w życiu politycznym, cechowała go duża odwaga osobista, był bez reszty oddanym patriotą Polski Ludowej.

Marian Seweryn Baryła zmarł 20 października 1970 r. w wieku 71 lat.

23 października 1970 r. na cmentarzu Powązkowskim w Warszawie odbył się pogrzeb Mariana S. Baryły, w którym wzięli udział członkowie najwyższych władz partyjnych¹⁶.

M. S. Baryła odznaczony był Orderem Sztandaru Pracy I klasy, Krzyżem Partyzanckim, Złotym Krzyżem Zasługi i innymi odznaczeniami, a także złotą odznaką „Za zasługi dla województwa warszawskiego”.

SUMMARY

An outstanding activist in the labour movement, Marian S. Baryła was for many years active in Masovia. Raised in a worker's family of revolutionary traditions he joined the labour movement in his early years and became, successively, member of KPP (Communist Party of Poland), PPR (Polish Workers' Party) and PZPR (Polish United Workers' Party).

In 1931 he started work in the „Pocisk” factory in Warszawa, being at the same time member of the District Committee of KPP Praga and the Warszawa Committee of KZMP. In 1923 Baryła initiated a general strike in support of the Kraków Uprising; in consequence he was arrested early in 1925 and in 1926 sentenced to four years in prison. Released toward the end of 1929 he continued his communist propaganda in Warszawa. In the time from 1930 to 1936 Baryła was active in a number of districts: as Party Secretary he worked first in the Piotrków—Radom—Częstochowa district, afterwards in Silesia and the Industrial Region and, finally, in the Warszawa Suburban District. He headed the KPP delegates in conferences with CKW PPS (Central Committee of the Polish Socialist Party) in matters of forming a common front; later, in 1935, he became chief of the KPP delegation at the VII Congress of the Communist International. In October 1936

¹⁶ Zob. „Trybuna Ludu” z 24 X 1970, „Życie Warszawy” z 22 X 1970, nr 252.

he was jailed again, this time in the Bereza Kartuska detention camp. Finally, during the campaign in September 1939, he took part in the defense of Warszawa by the civilian population as commander of a company of Workers' Volunteer Battalions. Next, he was one of the founders of PPR and GL (the People's Guard), became member of KC PPR (Central Committee of the Polish Workers' Party) and of the Main Staff of GL—AL (the People's Guard and the People's Army) in the rank of Lieutenant-Colonel. He deserves credit for organizing the partisan forces of PPR and GL in left-bank and right-bank Suburban Warszawa.

In December 1943 and January 1944 Baryła was delegated into areas like Płock, Płońsk and Sierpc, incorporated into the Reich by the Germans. February and March 1944 he spent at Łódź. Beginning with March 1944 he was active in the Kielce region as the delegate of KC PPR and as Secretary of the regional section of this Party.

Later on, during the Warszawa Uprising, Baryła took part in mobilizing the resistance of the AL forces in the city districts Wola, Stare Miasto and Żoliborz. After Poland's liberation, for the time from 1947 to 1952, he became member of KRN (National People's Council) and of the Sejm (the Polish Parliament). Next he was nominated First Secretary of KW (Voivodeship Committee) of PPR in Katowice; afterwards, in Rzeszów, he was member of the local PPR and CRZZ (Central Council of Trade Unions). From 1949 to 1952, as member of CRZZ and President of the Union of Building Trade and Building Materials Workers, he was at the same time active in the International Union of Building Workers of the World's Federation of Trade Unions. Finally he was kept busy occupying a number of important positions in the Government.

He died in Warszawa on October 20, 1970.